

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (BAİBÜEFD)

Bolu Abant İzzet Baysal University
Journal of Faculty of Education

2024, 24(2), 709 – 731. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2024.-1337473>

Kahramanmaraş Merkezli Depremler Bağlamında Travma Sonrası Uzaktan Psikososyal Destek Hizmetlerinin Sunulması*

Providing Post-Traumatic Distance Psychological Services in the Context of Kahramanmaraş Centered Earthquakes

Semra KIYE¹

Geliş Tarihi (Received): 03.08.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 02.04.2024

Yayın Tarihi (Published): 24.06.2024

Öz: Uzaktan yürütülen psikolojik hizmetler yüz yüze yürütülen hizmetlere bir alternatif olarak değerlendirilse de belirli durumlarda bir zorunluluk veya birinci tercih olabilmektedir. Bu araştırmanın amacı 06.02.2023 tarihli, Kahramanmaraş merkezli yaşanan ve Türkiye'nin 11 ilini doğrudan etkileyen iki büyük deprem felaketinde ruh sağlığı profesyonellerinin uzaktan yürüttüğü psikososyal destek hizmetlerine ilişkin algı ve görüşlerinin incelenmesidir. Araştırma nitel yaklaşımlar arasında yer alan fenomenoloji çalışması olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, uygun ve amaçlı örnekleme yöntemiyle oluşturulmuştur. Araştırmaya Kahramanmaraş merkezli iki büyük deprem felaketinde uzaktan psikososyal destek hizmetleri yürüten 20 ruh sağlığı profesyoneli gönüllü olarak katılmıştır. Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu ve Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Verilerin analiz edilmesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz sonucu 5 temaya ulaşılmıştır. Bu temalar; (1) Kahramanmaraş merkezli depremlerde sunulan uzaktan psikososyal destek deneyimi, (2) Ulaşım kanalları, (3) Olumlu Yönler, (4) Olumsuz yönler, (5) Uzaktan yürütülen psikolojik hizmetleri değerlendirme şeklinde isimlendirilmiştir. Elde edilen ilk 4 tema doğrudan Kahramanmaraş merkezli depremlerde uzaktan yürütülen psikososyal desteklerle ilgiliyken 5. ve son tema ruh sağlığı profesyonellerinin uzaktan yürütülen psikolojik hizmetlere ilişkin genel görüş ve algılarını yansıtmaktadır. Sonuç olarak Kahramanmaraş merkezli iki büyük deprem sonrasında uzaktan sunulan psikososyal destek hizmetlerinin son derece gerekli hatta zaruri ve ilk adım olarak çok işlevsel olduğu bulunmuştur. Bu hizmetlerin kolaylaştırıcı olmakla birlikte bir takım sınırlılıkları olduğu saptanmıştır. Uzmanların bu süreçte sesli, yazılı ve çevrimiçi pek çok yöntem ve araç kullandıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların tamamı tarafından bu hizmetlerin olumlu yönlerinin olumsuz yönlerinden çok daha fazla olduğu ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan psikolojik hizmetler, Çevrimiçi psikolojik hizmetler, Psikososyal hizmetler, Travma &

Abstract: Although remote psychological services are considered as an alternative to face-to-face services, in some cases they may be a necessity or first choice. The aim of this study was to examine the perceptions of mental health professionals regarding psycho-social support conducted from a distance during the two major earthquake disasters, which centered in Kahramanmaraş and directly affected eleven provinces of Turkey on February 6, 2023. The research adopted a phenomenological design within the framework of qualitative approaches. The study group was formed using the purposive sampling method. Twenty mental health professionals who provided distance psycho-social support participated in the study. A semi-structured Interview form and a demographic information form were used to collect data. Descriptive analysis method was used to analyze the data. As a result of descriptive analysis, five themes were identified. These themes were named as; (1) the experience of distance psycho-social support provided during the earthquakes centered in Kahramanmaraş, (2) Transportation channels, (3) Positive aspects, (4) Negative aspects, (5) Evaluation of distance psychological services. While the first four themes are directly related to the psycho-social support carried out remotely, the fifth and final theme reflects the general views and perceptions of mental health professionals regarding psychological services carried out from a distance. As a result, in the current study, it was found that psychosocial support services provided remotely after two major earthquakes centered in Kahramanmaraş were extremely necessary, even essential, and very functional as a first step. Although these services are facilitative, it has been determined that they have some limitations. Experts were found to utilize various methods and tools in this process, including voice, written, and online communication. All participants stated that the positive aspects of these services far outweigh the negative aspects.

Keywords: Distance psychological services, Online psychological services, Psychosocial services, Trauma

Atıf/Cite as: Kiye, S. (2024). Kahramanmaraş merkezli depremler bağlamında travma sonrası uzaktan psikososyal destek hizmetlerinin sunulması. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 709-731. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2024.-1337473>

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/aibuelt>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University– Bolu

* Bu araştırmanın bir kısmı 24-25 Mart 2023 tarihinde yapılan International Earthquake Symposium'da çevrimiçi sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Sorumlu Yazar: Dr. Öğr. Üyesi Semra KIYE, Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, s.kiye@alparslan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4414-5765

1. GİRİŞ

Afetler, krizler ve travmalar bireylerin destek almasını gerektiren zorlayıcı yaşam deneyimleridir. Bu yaşantılar deneyimlenirken bireylerin nerede olduğu, nasıl hissettiği, nelere ihtiyaç duyduğu gibi konuların belirlenmesinin ve bu çerçevede bireye destek sağlanabilmesinin travmanın ilerlemesi ve derinleşmesi bakımından son derece kritik olduğu belirtilmektedir (Serim-Yıldız, Onay & Erdur-Baker, 2023; Türkçapar, 2023). Aniden gerçekleşen ve çok boyutlu destek ihtiyacı doğuran bu gibi durumlarda psikososyal müdahalenin gerekli olduğu ifade edilmektedir (Ramazan & Arslan-Tomas, 2017). Psikososyal müdahaleler kapsamında öncelikle bireyin temel güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması bir başka deyişle barınma, giyinme, yeme, içme, temizlenme, ısınma vb. en temel yaşamsal ihtiyaçlarının giderilmesi yer almaktadır. Bütün bu temel ihtiyaçların karşılanması; bireyin can güvenliğinin sağlandığını, hastalık vb. risklerden korunduğunu bilmesi ve kendini güvende hissetmesi ona sürecin en başında sağlanacak en önemli koruyucu, önleyici tedbirler olarak belirtilmektedir (WHO, 2017).

Psikososyal müdahalelerin sunulmasında ilk adımlardan biri psikolojik ilk yardımdır. Psikolojik ilk yardım, eğitim alınması gereken bir müdahale olmakla birlikte sadece ruh sağlığı profesyonellerinin yürüttüğü ya da yürütebileceği bir müdahale değildir (Ramazan & Arslan-Tomas, 2017; WHO, 2011). İzle, dinle ve bağ kur şeklinde üç temel adımdan oluşan psikolojik ilk yardım; afetin, krizin ya da travmanın büyüklüğüne bağlı olarak kimi zaman çok fazla sayıda bireyin uygulaması gereken bir müdahale olabilmektedir (Demircioğlu, vd., 2019). Türkiye’de 2023 yılı Şubat ayının 6. günü saat 04:17 ve 13:24’ te merkez üssü Kahramanmaraş olan iki büyük deprem felaketi yaşanmıştır (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD], 2023). Nitekim Kahramanmaraş merkezli olan ve Türkiye’nin Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz Bölgesi’ndeki 11 ilinde (Kahramanmaraş, Malatya, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Adıyaman, Hatay, Adana, Osmaniye, Kilis, Elazığ) milyonlarca insanı doğrudan ve çok büyük oranda etkileyen bu deprem felaketlerinde psikososyal müdahale yapabilecek binlerce bireye ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Bununla birlikte ilk yardım müdahalelerini izleyen süreçten itibaren afet, kriz ve travma üzerinden belirli bir süre geçtikten sonra psikososyal müdahaleler kapsamında derin bireysel ve/veya grupla psikolojik müdahaleler yapılabilmektedir (Türkçapar, 2023). Housley ve Beutler’e (2007) göre psikososyal müdahale bir piramit olarak düşünüldüğünde akut dönemde bütün gruba yönelik temel ihtiyaçlar, güvenlik, stabilizasyon ve psikolojik ilk yardımı içerirken orta vadede daha küçük bir grupta psikoeğitim çalışmaları ve paylaşım gruplarını kapsamaktadır. Uzun vadede ise daha da küçük ve ihtiyaç duyan bir grupta bireye özgü psikolojik danışma ve tedavileri içermektedir. Piramidin en tepesinde yer alan ve bireysel psikolojik müdahaleleri içeren kısımda travmaya yönelik çalışmalar yürütebilmek için belirli bir zamanın geçmesi kritik bir durumdur. Travmaya bu anlamda erken müdahale, travmanın daha da derinleşmesine neden olabilmekte, sağaltıcı olmak yerine zarar verici bir niteliğe bürünebilmektedir (Türkçapar, 2023). Bu bağlamda travma üzerinden yeteri kadar süre geçtikten, birey psikolojik olarak destek almaya hazır hale geldikten ve buna karar verdikten sonra ruh sağlığı profesyonelleri gerek bireysel gerek de grupla yürütülecek psikolojik müdahaleler sunabilmektedir (Çamaş & Anayurt, 2022; Çiller vd., 2022).

Psikososyal müdahaleler günümüzde diğer psikolojik hizmetler gibi zamana yayılmakta ve afetin, krizin, travmanın oluşmasına bağlı olarak yüz yüze ya da uzaktan yürütülebilmektedir (Kiye, 2021, 2022; Poyrazlı & Can, 2020; Zeren, 2014; 2015; 2017). Buna göre Kahramanmaraş merkezli büyük deprem felaketindeki gibi milyonlarca bireyin etkilendiği ve akut dönemde dışardan bireylerin afet/kriz yaşanan alana gitmesinin kimi zaman mümkün olmadığı ya da işleyişi kısıtlayıcı riskler barındırabileceği, orta vadede ise bölgedeki uzman yetersizliğine bağlı olarak psikososyal destek hizmetlerinin uzaktan sürdürülmesi gerekliliğinin ortaya çıktığı ifade edilebilir. Nitekim etkilenen bireylerin sayısı milyonlarla ifade edilen bu kadar büyük etkiye sahip bir afet sonrasında psikososyal destek hizmetlerinin uzaktan da sürdürülebilecek düzeyde olmasının bir alternatiften ziyade gereklilik hatta zorunluluk niteliği taşıdığı söylenebilir.

Bu çerçevede yürütülen desteklerin incelenmesinin ve bu bağlamda verilen destek biçimlerinin, içeriklerinin, etkililiğinin vb. durumların betimlenmesiyle elde edilecek sonuçların ileriki müdahale

süreçleri için yol gösterici olabileceği düşünülmektedir. Uzaktan psikososyal destek hizmetleri bir yönüyle telefon araması, mesaj, sosyal medya mesajı kullanılarak bireylere ulaşılması ve başta fiziksel olmak üzere duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarının tespit edilmesini içeren triyaj çalışmalarını kapsamaktadır. Başka bir yönüyle psikolojik ilk yardım eğitimleri, travmaya ilişkin bilgilendirme çalışmaları yürütmek gibi bilgilendirici ve destekleyici her türlü eğitim, seminer vb. çalışmaları içermektedir (Demircioğlu vd., 2019). İlerleyen süreçlerde ise travma mağdurları hazır, istekli ve gönüllü hale geldiklerinde bireysel ya da grupla yürütülen psikolojik hizmetleri içerebilmektedir (Çamaş & Anayurt, 2022). Bu kapsamda bu araştırmanın amacı 06.02.2023 tarihli, Kahramanmaraş merkezli yaşanan ve Türkiye'nin 11 ilini doğrudan etkileyen iki büyük deprem felaketinde ruh sağlığı profesyonellerinin uzaktan yürüttüğü psikososyal destek hizmetlerine ilişkin algı ve görüşlerinin incelenerek keşfedilmesidir. Araştırmada bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Kahramanmaraş merkezli büyük depremlerden sonra uzaktan yürütülen psikososyal destek hizmetlerine yönelik ruh sağlığı uzmanlarının algı ve görüşleri nelerdir?
2. Genel olarak afet, kriz ve travmalarda psikolojik destek hizmetlerinin uzaktan sunulmasına ilişkin ruh sağlığı uzmanlarının algı ve görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel araştırma yaklaşımına dayalı olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırmalar pozitivist, nitel ve genelleyici araştırmalardan farklı olarak bireylerin ve grupların keskin kriterlerle ele alınması yerine farklılıklarına odaklanmanın önemine atıfta bulunmakta ve bu yönüyle sosyal bilimlerde uygulama alanı bulmaktadır. Özellikle psikoloji, sosyoloji gibi bireyi ve toplumu anlamaya ve açıklamaya dönük bilim alanlarında ön plana çıkmaktadır (Baltacı, 2019). Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik yaklaşımla tasarlanmıştır. Fenomenoloji yaklaşımında, bireylerin deneyimledikleri fenomene (görüngü) ilişkin ortak bir yapı tarif ettikleri veya betimledikleri varsayılmaktadır. Araştırmacılar, deneyimlenen bu fenomene yönelik katılımcıların deneyimlerinin özüne ulaşmayı amaçlamaktadır (Creswell, 2009).

2.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Kahramanmaraş merkezli iki büyük deprem felaketinde uzaktan psikososyal destek hizmetleri yürüten ruh sağlığı profesyonellerinden psikolojik danışmanlar ve psikologlar oluşturmaktadır. Araştırma grubunun belirlenmesinde olasılık temelli olmayan örnekleme yöntemleri arasında yer alan uygun ve amaçlı örnekleme yöntemleri kullanılmıştır (Büyüköztürk vd., 2019). Çalışma grubunun oluşturulmasında, yaşanan iki büyük deprem felaketi sonrası uzaktan psikososyal destek hizmetleri yürütmüş ruh sağlığı alanı profesyoneli olmak koşulu belirlenmiş ve bu koşulu sağlayan uzmanlar araştırma grubunu oluşturmuştur. Araştırmanın bir sınırlılığı olarak araştırmacının uygun ve amaçlı örnekleme yöntemi kullanması nedeniyle bu araştırmada psikososyal destek hizmetleri yürüten gruplar içinden sadece psikolojik danışman ve psikologlara ulaşılmıştır. Bu kapsamda mevcut araştırmaya Ankara, Amasya, Van, Siirt, Mersin, Samsun, Muş ve Adana illerinde ikamet eden, iki büyük deprem felaketinde uzaktan psikososyal destek hizmetleri sağlayan yirmi ruh sağlığı profesyoneli katılmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin demografik bilgileri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1.

Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcı		N
Cinsiyet	Kadın	14
	Erkek	6
Yaş	21-30	6
	31-40	9
	41 ve üstü	5

Tablo 1. Devamı*Katılımcıların Demografik Bilgileri*

Yaşadığı Şehir	Amasya	7
	Ankara	6
	Siirt	2
	Adana	1
	Van	1
	Samsun	1
	Mersin	1
	Muş	1
	Mesleği	Psikolojik danışman
Psikolog		2
Eğitim Düzeyi	Lisans	8
	Yüksek Lisans	8
	Doktora	4
Medeni Durum	Evli	12
	Bekâr	8

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılanların %70'inin kadın, % 45'inin 31-40 yaş aralığında olduğu, %35'inin Amasya, % 30'unun Ankara'da ikamet ettiği, % 90'ının psikolojik danışman olduğu, %40'ının lisans, %40'ının yüksek lisans ve %20'sinin doktora düzeyinde eğitime sahip olduğu ve % 60'ının evli olduğu görülmektedir.

2.3. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasında Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu ve Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmacı tarafından oluşturulurken öncelikle toplam 8 açık uçlu soru ve alt sorular yazılmış ve bu sorular incelenmek üzere Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanından doktora düzeyinde 3 ruh sağlığı profesyoneline iletilmiştir. Belirtilen uzmanların incelemeleri sonucunda Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu' na son hali verilmiş ve formun nihai halinde toplam 5 ana soru ve alt sorular yer almıştır. Demografik Bilgi Formu' nda ise cinsiyet, yaş, meslek, yaşanan şehir, eğitim düzeyi ve medeni durum değişkenlerine yer verilmiştir.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analiz Edilmesi

Veriler toplanmaya başlanmadan önce Muş Alparslan Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 18.05.2023/93266/5/49 Tarih/sayı etik onay alınmıştır. Verilerin toplanmasında uzaktan veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Görüşme formları yazılı olarak katılımcıların e-postaları üzerinden toplanmıştır. Verilerin uzaktan ve yazılı olarak toplanması nitel araştırmalar kapsamında kullanılan yöntemlerden biridir. Bu yöntem yüz yüze veri toplama koşulları sağlanamadığında tercih edilen bir yöntem olarak zamanın daha ekonomik ve etkili kullanılabilmesini sağlar (Creswell, 2017). Öncelikle hazırlanan araştırma formlarının ulaştırılabileceği araştırma kriterlerini karşılayan katılımcılara tek tek telefon yoluyla ulaşılarak yürütülmesi planlanan araştırma hakkında bilgiler verilmiş, gönüllü katılımcıların sözlü ve yazılı onamları alınmıştır. Sonrasında gönüllülük çerçevesinde araştırmaya katılmak isteyen uzmanlara Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu ve Demografik Bilgi Formu e-posta yoluyla iletilmiştir. Formlar iletilirken, katılımcılara anlaşılmayan herhangi bir soru, kavram vb. olup olmadığının kontrol edilmesi ve böylesi bir durum veya bundan başka her türlü konuda araştırmacıya rahatlıkla ulaşabilecekleri bilgisi iletilmiştir. Katılımcılar formları yazılı olarak yanıtladıktan sonra araştırmacıya yine e-posta yoluyla geri iletilmişlerdir. Verilerin analiz edilmesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz yönteminin kullanılması verilerin derinlemesine ve detaylı olarak incelenmesini içermekte ve genel olarak verilerin yorumlanması olarak değerlendirilmektedir. Betimsel analiz sonucu ulaşılan temalara ilişkin bulgular sunulurken katılımcıların doğrudan alıntılarına sıklıkla

yer verilerek araştırmanın tutarlılık ve aktarılabirliğini artırmaya yönelik katkılar sağlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Betimsel analiz süreci Strauss ve Corbin (1990) tarafından “kodlama” olarak tanımlanmaktadır. Bir cümle ya da paragrafta belirtilen algı ya da görüşler kavramsallaştırılarak kodlara dönüştürülür. Bu bir düşünce ya da olguyu isimlendirme sürecidir. Yapılan inceleme sonucunda ulaşılan pek çok kavram (kod) birbiriyle ilişkili olarak bir araya getirilir ve buradan kategorilere ulaşılır. Birbiriyle ilişkili kategorilerin oluşturduğu daha kapsamlı ancak görece daha soyut kavramsallaştırmalarla da temalar oluşturulmaktadır.

Bulgular sunulurken katılımcı ifadelerinin yanında parantez içinde katılımcıya ilişkin bilgiler paylaşılmıştır. Bu bilgiler sırasıyla katılımcının sayısını, cinsiyetini, eğitim düzeyini, yaşını ve mesleğini göstermektedir. Örneğin (K1, E, YL, 28, PD) şeklindeki gösterim katılımcının birinci katılımcı, erkek, yüksek lisans düzeyinde, 28 yaşında ve psikolojik danışman olduğunu göstermektedir.

2.5. Tutarlılık ve Aktarılabirlik

Nitel araştırmalarda güvenilirlik ve geçerlik, tutarlılık ve aktarılabirlik olarak ele alınmaktadır ve araştırmanın tutarlılığı ile aktarılabirliğinin sağlanması oldukça önemli görülmektedir (Fraenkel vd., 2012). Araştırmanın tutarlılık ve aktarılabirliği bağlamında araştırmacının rolünün açıklanması katkı sunmaktadır. Araştırmacı daha önce de nitel araştırmalar yürütmüş bir ruh sağlığı profesyoneli, ek olarak uzaktan ve çevrimiçi süreçler bakımından hem teorik hem de uygulamalı ruh sağlığı alanı dersleri yürütmüştür. Bu derslerin yanı sıra çevrimiçi psikolojik ruh sağlığı desteği ve süpervizyonu verme deneyimlerine sahiptir. Ayrıca araştırmacı, 06.02.2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli büyük deprem felaketi sonrasında uzaktan psikososyal hizmetler yürütmüştür.

Araştırmanın tutarlılığı, araştırma başka araştırmacılar tarafından tekrar edildiğinde benzer sonuçlara ulaşabileceğini ifade etmektedir. Araştırmanın tutarlılığı kapsamında araştırmaya yönelik yürütülen analizlerin araştırmacılar arası ya da araştırmacılar içi tekrarlanması ve bu tekrarlar elde edilen sonuçların tutarlı olması beklenmektedir. Buna göre bu kapsamda elde edilecek tutarlılık düzeyinin %70'in altında olmamasının tutarlılık için önemli bir gösterge olacağı belirtilmektedir (Tavşancıl & Aslan, 2001). Mevcut araştırmada elde edilen verilerin analiz sürecinde araştırmacı içi tutarlılığın oluşturulmasına ilişkin veriler araştırmacı tarafından 3 hafta arayla iki kere analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda araştırmacı içi tutarlılık .92 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu bulgu araştırmanın tutarlılığına ilişkin bir kanıt olarak belirtilebilir.

Araştırmanın aktarılabirliği ise araştırmanın doğruluğuna işaret etmektedir. Bu durumu sağlayabilmenin yollarından biri olarak araştırmacıya katılan katılımcıların doğrudan kullandıkları ifadeler sıklıkla paylaşılabilir (Lincoln & Guba, 2013). Mevcut araştırmada katılımcılara ait ifadeler her tema altında sıklıkla paylaşılarak araştırmanın aktarılabirlik düzeyinin artırılmasına ilişkin kanıtlar sunulmuştur.

2.6. Araştırmanın Etik İzni

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Muş Alparslan Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Etik değerlendirme kararının tarihi: 18.05.2023

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: 93266/5/49

3. BULGULAR

Bu bölümde elde edilen verilere ilişkin yapılan betimsel analiz bulguları tablolar halinde sunulmuş ve tablo içerikleri açıklanmıştır. Yapılan analizlerde elde edilen verilerden kodlara, kodlardan kategorilere ve kategorilerden temalara ulaşılmıştır. Betimsel analiz sonucu 5 temaya ulaşılmıştır. Bu temalar; (1) Kahramanmaraş merkezli depremlerde sunulan uzaktan psikososyal destek deneyimi, (2) Ulaşım kanalları, (3) Olumlu Yönler, (4) Olumsuz yönler, (5) Uzaktan yürütülen psikolojik hizmetleri değerlendirme şeklinde isimlendirilmiştir. Belirtilen temalar ile temalara ilişkin kategori ve kodlar tablolarda gösterilmiş, açıklamalar ve yorumlar paylaşılmıştır.

3.1.Kahramanmaraş Merkezli Depremlerde Sunulan Uzaktan Psikososyal Destek Deneyimi

Bu temada, katılımcıların 06.02.2023 tarihinde yaşanan Kahramanmaraş merkezli büyük depremler sonrası uzaktan yürüttükleri psikososyal desteklere ilişkin algı ve görüşlerine dayalı olarak oluşan kod ve kategoriler tabloda gösterilerek, açıklanmış ve yorumlanmıştır. Oluşturulan kategoriler Triyaj, Olanak Sunma/Kolaylaştırma ve Sınırlandırma olarak isimlendirilmiş ve Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2.

Kahramanmaraş Merkezli Depremlerde Sunulan Uzaktan Psiko-Sosyal Destek Deneyimine İlişkin Algı ve Görüşler

Trijaj

Temel fiziksel ihtiyaçların belirlenmesi ve karşılanması
Belirsizlik duygusunun ele alınması
Kontrol duygusunun ele alınması
Güvenlik ihtiyaçlarının belirlenmesi ve giderilmesi
Katılmak istemeyen, hazır hissetmeyenlerin belirlenmesi

Olanak Sunma/Kolaylaştırma

Uygun ve seri
Normalleşme sürecine katkı
Duygu paylaşımı yapabilme
Oldukça verimli
Kısa sürede ulaşılabilirliği kolaylaştıran
Terapötik ittifak kurabilmek
Gayet iyi
Faydalı
Aynı anda birçok bireye ulaşabilmek
İşlevsel
Avantaj ve imkân

Sınırlandırma

Çok sınırlı
Sınırlı
Zorlayıcı

Tablo 2 incelendiğinde, katılımcıların çoğunun Kahramanmaraş merkezli depremde sundukları uzaktan psikososyal destek deneyimine ilişkin algı ve görüşlerinin olumlu olduğu saptanmıştır. Triyaj kategorisi, psikososyal müdahalenin uzaktan da olsa deprem yaşayan bireylerin ilk ihtiyaçlarının ve yürütülecek müdahalelerin belirlenmesine yönelik yapılacak sınıflandırmaya ilişkin katkı sunulduğunu göstermektedir. Buna göre katılımcılar tarafından bu ilk görüşmelerle deprem yaşayan bireylerin güvenlik ihtiyaçlarının karşılanmaya çalışıldığı ve ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik çalışmalar yürütülmeye gayret edildiği anlaşılmaktadır. Bu desteklere ilişkin bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“İlk aşama için işlevsel burada temel terapötik iletişim becerilerini kullanarak temel fiziksel ihtiyaçların karşılanması, güvenlik, belirsizlik duygusu ve kontrol duygusuna yönelik görüşmeler gerçekleştirdim.” (K1, E, YL, 28, PD).

“Oldukça verimli olduğumu düşünüyorum. Az da olsa belirsizlikleri gidermesi, bireylerin duygularını paylaşabilmesi, yaşanan duyguların normalleştirilmesi, ilerleyen süreçlerde neler yapılabileceği hakkında bilgi verilmesi açılarından değerliydi.” (K6, K, D, 32, PD)

“Depremzedelerin nerede oldukları, güvende olup olmadıklarının anlaşılması, başta fiziksel olmak üzere acil ihtiyaçlarının neler olduğunun belirlenmesi açısından oldukça önemliydi. Daha sonra uygulanabilecek birtakım müdahalelerin planlamalarının yapılmasına da fırsat sundu.” (K19, K, D, 36, PD).

“Hem kendilerinin bu süreçte yaşadığı travmanın sebep olduğu anormal olan bir olaya verdikleri normal tepkilerin neler olduğu üzerine konuştuk, hem de bu süreçte kendi psikolojik sağlıklarını nasıl artıracakları konusunda tavsiyelerde bulunduk.” (K12, K, L, 33, PD).

Olanak Sunma/Kolaylaştırma kategorisinde katılımcıların hemen hepsinin görüş belirttiği tespit edilmiştir. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğunun uzaktan yürütülen psikososyal hizmetlerin kendileri ve danışanlar için olanaklar oluşturduğu ve sürece müdahaleyi kolaylaştırdığı belirtilmiştir. Bu kategoriye ilişkin bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Günümüz koşullarında uzaktan da hizmeti sunabilmek bence çok konforlu bir olanak. Amacına hizmet edecek şekilde hizmetin kısa sürede ulaşılabilişliğini kolaylaştıran ve işe yarayan bir durum.” (K7, K, YL, 52, P).

“Kahramanmaraş merkezli deprem sonrası sıklıkla arafta buldum ve çaresiz hissettim kendimi. Bir yanım hızlıca o bölgeye gitmek istedi ama diğer yanım sağlık sorunlarımdan dolayı gitmemem gerektiğini hatırlatıp durdu. Sanki deprem mağdurları insanların fiziksel olarak yanlarında olmazsam onlara yardımcı ve destek olamayacağımı düşünüyordum. Daha sonra, bu yoğun duygularım yatıştıktı, “uzaktan” kelimesine yüklediğim anlamlar da değişti. Bedenim orada olmayabilir ama ruhumla, kalbimle, duygularıyla, zihnimle ve mesleki tecrübelerimle bulunduğum yerde, başka bir insana ya da insanlara faydalı olabileceğimi deneyimledim.” (K11, K, YL, 50, PD).

“Aynı anda birçok okula birden ulaşmak ivedilik açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir.” (K12, K, L, 33, PD).

“Çevrimiçi eğitimler normalleşme sürecine katkı sağlamaktadır. Bu süreçte yüz yüze olmasa da duygu paylaşımı yapabilmek kişinin deşarj olmasını sağlıyor.” (K3, K, L, 28, PD).

“Benim açımdan gayet iyiydi. Çünkü oralara gitmek istedim fakat ailevi ve sağlık nedenlerinden gidemedim. Bu şekilde yardım etmiş olmak bana iyi geldi.” (K10, K, YL, 43, P).

“Zorlu bir süreç ve acil bir durum olan Kahramanmaraş depremi sürecinde uzaktan psikososyal faaliyetlerin yürütülebilmesi için bir avantaj olduğunu düşünüyorum. Sosyal medyada, çeşitli çevrimiçi kanallarda psikososyal destek eğitimlerini alma ve bu hizmeti sunma imkânı bulduk.” (K17, K, L, 32, PD).

Sınırlandırma kategorisinde ise katılımcıların bir kısmının yaptıkları hizmetlere ilişkin birtakım sınırlılıklar yaşadıkları veya hissettikleri belirlenmiştir. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Özellikle depremin ilk üç gününde erişimde internet ve telefon hatlarındaki sorunlar nedeniyle ve depremzedelerin elektrik erişimindeki olası sorunları nedeniyle kaygılı hissettiğim anlar oldu. Bunun dışında çevrimiçi destek süreçlerine katılmak istemeyen hazır hissetmeyenler oldu. Onlara erişemiyor olmak zaman zaman çaresiz hissetmeme neden oldu.” (K5, K, YL, 36, PD).

“Uzaktan olduğu için imkânlardan kaynaklı olarak yeterli ve kapsayıcı bir destek sağlayamadığımı düşünüyorum. Bununla beraber, terapötik ittifakı kurabildiğimi de düşünüyorum.” (K8, K, D, 29, PD).

"Bu süreçte yürüttüğüm desteği sınırlı olarak nitelendirebilirim. Daha doğrusu doğrudan depremden etkilenenlere sınırlı bir destek sağladığımı düşünüyorum. Uzmanlık alanım doğrultusunda dolaylı etkilenenlerle daha yapıcı çalışmalar gerçekleştirdim." (K9, K, D, 33, PD).

"Uzaktan hizmetler daha çok bireye ulaşma açısından işlevsel diyebilirim ama yüz yüze hizmetlerin katılımcılarda öğrenme ve farkındalık oluşturma açısından daha etkili olduğunu, uzman/egitimci açısından da daha motive edici olduğunu gözlemledim." (K13, E, L, 43, PD).

"Yüz yüze olmaması nedeniyle duygusal paylaşımdan uzak ve biraz verimsiz buldum." (K15, E, L, 45, PD).

Katılımcıların büyük çoğunluğu bu aşamada uzaktan hizmet sunabilmenin alanyazında da triyaj olarak belirtilen ilk ihtiyaçların saptanması kısmında oldukça işlevsel olduğunu belirtmiştir. Benzer biçimde katılımcılar, uzaktan hizmetleri olanak sunan ve süreci kolaylaştıran bir kaynak olarak değerlendirmektedir. Bununla birlikte katılımcıların daha az bir bölümü uzaktan yürüttükleri çalışmalarını koşulları gereği kendilerini, deprem yaşayan bireyleri ve süreci sınırlandırdığını belirtmektedir.

3.2. Ulaşım Kanalları

Bu temada katılımcıların Kahramanmaraş merkezli büyük depremler sonrasında yürüttükleri uzaktan psikososyal hizmetler için kullandıkları yöntemlere ilişkin görüşlerine dayalı olarak oluşan kod ve kategoriler tabloda gösterilerek, açıklanmış ve yorumlanmıştır. Ulaşım kanalları olarak isimlendirilen tema; Sesli Görüşme, Yazılı Görüşme ve Çevrimiçi Çalışmalar isimli kategorilerden oluşmaktadır. Bu temaya ilişkin kategori ve kodlar Tablo 3' te sunulmuştur.

Tablo 3.

Yürütülen Uzaktan Psikososyal Hizmetlerde Kullanılan Yöntemler

Sesli Görüşme

Telefon

Yazılı Görüşme

Mesajlaşma

Sosyal Medya mesajları

Yazılı materyaller hazırlama ve dağıtma

Çevrimiçi Çalışmalar

Çevrimiçi görüşme

Çevrimiçi seminer

Çevrimiçi eğitim

Çevrimiçi atölye

Paragraf Tablo 3'e göre katılımcıların çoğunlukla telefon görüşmesi, sosyal medya mesajlaşması, çevrimiçi seminer ve bilgilendirme çalışmaları yaptıkları saptanmıştır. Yapılan analizden elde edilen bulgulara göre birincil ve ikincil travma yaşayan bireylere yönelik yürütülen çalışmaların; sesli, yazılı ya da çevrimiçi ortamlar kullanılmak suretiyle yürütüldüğü anlaşılmıştır. Bu kategorilere ilişkin katılımcı görüşleri şöyledir:

"Uzaktan psikososyal destek çalışmalarını çevrimiçi toplantılar, telefon konuşmaları şeklinde yürüttüm." (K17, K, L, 32, PD).

"Depremin ilk günlerinde telefon görüşmeleri ve sosyal medya mesajlaşmaları yaptım. Kurumumda çalışan bütün hocalara ulaştırılan Afet Sonrası İlk Ders içerikli materyal hazırladım. Sonrasında çalıştığım kurum bünyesinde herkese açık psikolojik destek semineri verdim." (K19, K, D, 36, PD).

"Uzaktan yürüttüğümüz hizmetler ağırlıklı olarak; çevrimiçi toplantı, web sitesi yayınları, sosyal medya iletişimi ve telefon görüşmesi şeklinde gerçekleşti." (K13, E, L, 43, PD).

"Bireysel çabalarımınla önce danışmanı olduğum öğrencilerle, daha sonra depremden doğrudan etkilenen bireylerden bazıları ile telefon görüşmeleri yaptım ve kendilerine bu şekilde bir destek sağladım. Ayrıca Türk PDR Derneği

aracılığı ile sahada destek sağlayanlarına merhamet yorgunluğu konusunda çevrimiçi bir atölye çalışması yaptım. Çalıştığım fakülte bünyesinde kurulan psikososyal destek ekibinin aktif bir üyesiyim. Fakülte için Kendi Kendine Yardım Rehberi ve Afet Sonrası İlk Ders gibi bilgilendirme notlarını hazırladım. Bu kaynaklar da çevrimiçi ortamda hem fakülte hem de üniversite ile paylaşıldı." (K9, K, D, 33, PD).

"Tanındıklar aracılığı ile ulaşan kişilere telefon üzerinden psikolojik ilk yardım ve normalleştirme çalışması, yatan hasta görüşmelerinde yakınlarına ulaşmak isteyenleri alınan bilgilerle yine durum ve profillerde paylaşılıp aranan kişilere ulaşma, İngilizce dil sorunu için sosyal medya üzerinden duyuru yapıp sahaya ilgili kişileri yönlendirmek gibi çalışmalar yaptım." (K7, K, YL, 52, P).

"Çevrimiçi psikolojik ilk yardım eğitimleri, çocuklara yaklaşım konusunda ebeveyn eğitimleri yürüttüm." (K6, K, D, 32, PD).

"Telefon konuşması, telefon mesajı ve çevrim içi ortamlarda bir araya gelme şeklinde hizmetler yürüttüm. Bunun yanı sıra deprem mağdurlarına destek sağlayan ruh sağlığı ekiplerinin deneyim paylaşımını içeren iki çevrimiçi grup çalışması yürüttüm." (K5, K, YL, 36, PD).

Katılımcıların, uzaktan psikososyal destekler yürütme yöntemlerine ilişkin yaşantı ve deneyimleri 3 kategoride toplanmaktadır. Bu süreçte çoğunlukla telefon görüşmesi, sosyal medya mesajlaşması, yazılı doküman hazırlayarak çevrimiçi ortamlardan paylaşma, çevrimiçi seminer ve bilgilendirme çalışmaları yapıldığı saptanmıştır. Özellikle ilk günlerde telefon şebekelerinin çekmemesinden kaynaklı olarak sosyal medya mesajları yoluyla irtibatların kurulduğu ancak bir süre sonra sıklıkla telefon görüşmesi yapıldığı anlaşılmıştır. Bununla birlikte çok sayıda katılımcının ek olarak çevrimiçi seminerler, atölye ve bilgilendirme çalışmaları yaptıkları tespit edilmiştir.

3.3.Olumlu Yönler

Bu temada katılımcıların Kahramanmaraş merkezli büyük depremler sonrasında yürüttükleri uzaktan psikososyal hizmetlerin olumlu yönlerine ilişkin görüşlerine dayalı olarak oluşan kod ve kategoriler tabloda gösterilerek, açıklanmış ve yorumlanmıştır. Bu tema; Olanak Sunma, Ekonomiklik/Kolaylık ve Destek Verme Memnuniyeti/İhtiyacı isimli kategorilerden oluşmaktadır. Bu temaya ilişkin kategori ve kodlar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4.

Yürütülen Uzaktan Psikososyal Hizmetlerin Olumlu Yönlerine İlişkin Görüşler

Olanak Sunma

Velilerin eğitim alabilmesi
Öğretmenlere mesai dışı ulaşılabilmesi
Ulaşılabilir olmak
Uzaktakilerin destek sunabilmesi için zaman kazanma

Ekonomiklik/Kolaylık

Aynı anda daha fazla kişiyle ulaşabilmek
Çok kısa sürede daha fazla kişiye ulaşabilmek
Fiziksel mekân zorunluluğunun olmaması

Destek Verme Memnuniyeti/İhtiyacı

Destek sağlamış olmanın psikolojik olarak iyi gelmesi
Ulaşılabilir olma

Tablo 4 incelendiğinde Olumlu Yönler temasının 3 kategoriden oluştuğu anlaşılmaktadır. Buna göre katılımcıların çoğu uzaktan hizmetlerin büyük olanaklar sağladığı, ekonomik olduğu, kolaylıklar sağladığı ve kendilerinin destek verme ihtiyaçlarının da giderildiği anlaşılmaktadır. Olanak sunma kategorisine ilişkin bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Fiziksel mesafeden dolayı yüz yüze eğitimlere katılma imkânı olmayan velilerimiz eğitimlere katılabildi. Öğretmenlerimizin mesai saatleri dışında kendileri için uygun olan zamanlarda eğitimlere katılma imkânı oldu.” (K13, E, L, 43, PD).

“Bu hizmetleri uzaktan sunmak erişilebilir olmak, çok farklı şehir ve uzmanlık alanlarından kişilerle temas edebilmek adına çok işlevsel oldu.” (K5, K, YL, 36, PD).

“Bu hizmetler yüz yüze sunulmuş olsa zaman, mekân ve imkânlardan dolayı çok az kişi katılabilirdi.” (K6, K, D, 32, PD).

Olanak sunma kategorisine benzer olarak katılımcıların büyük çoğunluğu yürüttüğü uzaktan hizmetlerin ekonomik ve kolaylaştırıcı olduğunu belirtmiştir. Ekonomiklik/Kolaylık kategorisine ilişkin bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Depremin hemen ardından deprem yaşayan bireylere daha kolay ulaşmamızı sağladı. Fiziksel ortamdan ziyade ihtiyaç duydukları zaman Whatsapp ve telefon ile benimle iletişime geçiyorlar.” (K1, E, YL, 28, PD).

“Daha fazla kişiyle ulaşmak ve kişileri bir yere getirme zorluğu olmadığından danışanlar için bu durumun oldukça kolaylaştırıcı olduğunu düşünmekteyim.” (K2, K, L, 24, PD).

“Zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın destek sağlayabilmek gibi önemli avantajları vardı.” (K5, K, YL, 36, PD).

“Aynı anda çok sayıda kişiye ulaşmak, daha kısa sürede daha fazla kişiye ulaşmak ve kişilerin kendilerini güvende hissettikleri, kendi alanlarından eğitimlere katılabilmeleri olumlu yönlerdir.” (K6, K, D, 32, PD).

“Zaman ve mekân açısından ulaşılması zor olan durumları daha kısa sürede değerlendirme ve müdahale fırsatı buldum. Bu açıdan olumluydu.” (K14, E, L, 39, PD).

“Bu çalışmalarını uzaktan sunmanın zamanda ekonomiklik açısından faydalı olduğunu düşünüyorum. Yüz yüze birkaç günde ulaşabileceğimiz kişilere ve yerlere kısa sürede aynı anda ulaşma imkânı bulduk. Ulaştığımız kişilerin de çalışmalara daha kısa sürede başlayabilmesi ve açısından fayda sağladı. Koordinasyonu hızlandıran bir faaliyet olduğunu düşünüyorum.” (K17, K, L, 32, PD).

Destek verebilme memnuniyeti/ihtiyacı kategorisi, katılımcıların bir kısmının uzakta olmalarına rağmen yoğun bir yardım isteği ve ihtiyacı içinde oldukları ve bu yardım etme ihtiyacını karşılayabilmekten dolayı oldukça memnun olduklarına ilişkin görüşlerine bağlı olarak oluşmuştur. Nitekim bu uzmanlar sağlık sorunu vb. gibi zorlayıcı nedenlerle alana gidemeyecek durumda olan ancak deprem bölgesindeki bireylere yardım etmeyi çok istediklerini belirten uzmanlardır. Çevrimiçi hizmet sunmanın bu yönüyle uzmanların iyi oluşuna da katkı sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu kategoriye ilişkin bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Benim açımdan gayet iyiydi. Çünkü oralara gitmek istedim fakat ailevi ve sağlık nedenlerinden gidemedim. Bu şekilde yardım etmiş olmak bana da iyi geldi.” (K10, K, YL, 43, P).

“Uzaktan bu tür destekler sunabilmek bana zaman kazandırdı, daha kısa sürede daha çok kişiye ulaşabildim. Birilerine uzaktan da olsa destek sağlamış olmak psikolojik olarak bana da iyi geldi.” (K9, K, D, 33, PD).

“Değil yan yana veya yüz yüze olmak, sesimi duyduklarında bile ne kadar mutlu olduklarını bizzat ifade ediyorlar. Sosyal destek ve duygusal destek sürecinde “buradayım” “seninleyim” “yanımdayım” “yalnız değilsin” mesajlarını, bazen telefonda konuşarak, bazen mesajla, bazen çevrimiçi ortamlarla verebilmek çok kıymetli.” (K11, K, YL, 50, PD).

Katılımcıların, büyük çoğunluğu uzaktan hizmet sunabilmenin büyük olanaklar sağladığını belirtmektedir. Aynı şekilde katılımcıların çoğunluğunun yürüttüğü uzaktan hizmetleri ekonomik bulduğu ve bu hizmetlerin kolaylık sağladığını ifade ettiği saptanmıştır. Ayrıca katılımcıların bir kısmının uzaktan psikososyal destek verme ihtiyacının bu yolla karşılanmasından büyük memnuniyet duyduğu, yardım edebilmekten mutlu olduğu saptanmıştır.

3.4. Olumsuz Yönler

Olumsuz yönler teması; sosyal-duygusal-fiziksel kısıtlılıklar, zarar verme ve teknik problemler kategorilerinden oluşmaktadır. Bu temaya ilişkin kategori ve kodlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5.

Yürütülen Uzaktan Psikososyal Hizmetlerin Olumsuz Yönlerine İlişkin Görüşler

Sosyal-Duygusal-Fiziksel Kısıtlılıklar

Yüzeysel destek

Bedensel iletişim ipuçlarını görememe

Duygu değerlendirememesi

Etkileşimin sınırlılığı

Bedensel temasın olmaması (göz teması, omuzuna dokunma vb.)

Derin travmatize olmuş bireylere ulaşamama

Destek alanların pasif olması ve çok sınırlı geribildirim vermesi

Kameraların kapalı olmasının uzmanın motivasyonunu düşürmesi

Zarar Verme

Güven sarsıcı durumlar

İçeriklerin bireyi tetikleme ihtimali

Tetiklenen bireylerin takip edilememesi riski

Sürecin yarım kalması

Teknik Problemler

Güvenli ve mahrem bir ortamın olmayışı

Elektrik kesintileri

İnternet kesintileri

Telefon kesintileri

Tablo 5 incelendiğinde Olumsuz Yönler temasının 3 kategoriden oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu kategoriler; Sosyal-Duygusal-Fiziksel Kısıtlılıklar, Zarar Verme ve Teknik Problemler olarak isimlendirilmiştir. Olumsuz Yönler temasında elde edilen kodlar bağlamında oluşturulan Sosyal- Duygusal-Fiziksel Kısıtlılıklar kategorisine ilişkin bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“İlk zamanlarda telefon görüşmeleri yapmak durumundaydık çevrimiçi olsa bile deprem yaşayanların yüzünü göremeden sadece seslerini duyarak iletişim kurmaya çalıştık. Bu durumda mimiklerini, beden dilini görmeye engel teşkil ediyor. Bu yönlerin dezavantaj olduğunu düşünüyorum.” (K18, K, D, 38, PD).

“Etki düzeyinin azaldığı bazı anlar yaşadım. Danışanın duygularını anlama ve tepki verme sürecinde yetersiz olduğumu düşündüm.” (K14, E, L, 39, PD).

“Göz temasının kurulamaması, jest ve mimiklerin aktif kullanılamaması, genellikle etkileşimin az olup eğitim veren kişinin aktif katılımcıların pasif olmasının psikososyal çalışmaların verimliliğini düşürdüğü kanaatindeyim.” (K17, K, L, 32, PD).

“Bazı duygu durumları o kişilerle uzun süreli birlikteliğimiz olmadığı için psikolojik destek anlamında onların kişisel özellikleri, tepkileri, ifade tarzlarını da aynı anda değerlendirmek bakımından çevrimiçi olmasının zorlayıcı olabildiği zamanlar oldu. Bu anlamda sınırlandırıcı denilebilir.” (K1, E, YL, 28, PD).

“Daha fazla olumsuz koşula sahip, süreci daha travmatik biçimde deneyimleyen kişiler iletişim kanallarını yeterince açık tutmak istemeyebiliyorlar; bu nedenle bu özellikteki kişilere ulaşmakta zorluk yaşadım. Bu durum da yetersiz, çaresiz ve yetişememe duygularını hissetmeme neden oldu.” (K5, K, YL, 36, PD).

“İnsanlarla birebir etkileşim içine girmeden bazı çalışmalarını gerçekleştirmiş olmak etkileşimi sınırlandırdı. Belki yüz yüze yapılan çalışmalarda daha fazla paylaşım olabilirdi. Katılımcılar duygu düşünce ve sorularını daha rahat ifade edebilirdi.” (K9, K, D, 33, PD).

“Danışanın sözlü olmayan iletişim ipuçlarının aktarılabilmesi, görüşmecisi olarak vücut dilinin kullanılmamasından yüz yüze görünürlük eksikliği olduğunu söyleyebilirim.” (K10, K, YL, 43, P).

Az sayıda katılımcı, danışan süreci bırakmak istediğinde uzaktan yürütülen hizmetin kopmasının daha kolay olabileceği ve bu durumda danışanın fayda yerine zarar görebileceğini belirtmiştir. Bu bağlamda oluşan zarar verme kategorisine ilişkin bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Deneyimlerime göre çevrimiçi destek sunmanın olumsuz yönleri; deprem bölgesinde internetin sınırlı olması ve danışmanın yarım kalma ihtimalinin olması. Danışan duygusal olarak yoğun hissettiğinde danışmayı bitirmek isteyebiliyor. Hemen sonrasında ne yaptığını bilememek tedirgin ediyor.” (K20, K, YL, 26, PD).

“Tetiklenen biri olduğunda müdahale edememek büyük bir sıkıntı. Yüz yüze olduğunda kalkıp odayı terk etmek zor ama bilgisayarı kapatıp gitmek daha kolay olabiliyor. Sonrasında bu kişilerin takibi de yapılamıyor, ulaşamıyorsun kişiye. Süreç yarım kalıyor.” (K18, K, D, 38, PD).

Az sayıda katılımcı ortaya çıkan teknik sorunları dile getirmiştir. Bu çerçevede oluşan Teknik problemler kategorisine ilişkin bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Depremden etkilenen danışanlarımdan birinin yaşadığı konteyner kentte internet olmadığı için danışanım bu görüşmelerimizin uzun süremeyeceğini belirtti. Konteyner kentlere, çadır kentlere internet bağlanmasının önemini bu noktada anladım. Diğer danışanım bu noktada bir görüş paylaşmadı ama onunla da bağlantımız zaman zaman kesiliyor.” (K20, K, YL, 26, PD).

“İnternet kesintileri yaşamaktan dolayı küçük aksaklıklar yaşanması olumsuz yönü diyebilirim.” (K6, K, D, 32, PD).

“Uzaktan olması, kullandığım çevrimiçi görüşme programının 40 dakikalık süreden oluşması zamanın yetersiz olmasına sebep olmuştur. İnternette kaynaklı bazı teknik problemlerin olması çalışmanın biraz aksamasına sebep olmuştur.” (K12, K, L, 33, PD).

Katılımcıların, uzaktan yürüttükleri psikososyal desteklere ilişkin olumsuz algı ve görüşleri 3 kategori altında toplanmıştır. Buna göre katılımcıların yarısı uzaktan ve çevrimiçi hizmetleri bir takım sosyal-duygusal-fiziksel kısıtlılıklar içerdiğini belirtmiştir. Bununla birlikte az sayıda bir grup katılımcı hizmet alanların bu süreçte takip edilememelerinden kaynaklı olarak zarar görebileceklerini belirtirken yine az sayıda başka bir grup katılımcı ise internet, elektrik kesintisi, mahrem bir alanın olmaması nedeniyle uzaktan ve çevrimiçi hizmetlerin yürütülmesinde sorunlar yaşanabileceğini belirtmişlerdir.

3.5.Uzaktan Yürütülen Psikolojik Hizmetleri Değerlendirme

Uzaktan yürütülen psikolojik hizmetleri değerlendirme teması katılımcıların genel olarak uzaktan yürütülen psikolojik hizmetlere ilişkin algı ve görüşlerine dayalı olarak oluşturulmuştur. Bu tema; yetersiz, gerekli, kolaylaştırıcı ve faydalı kategorilerinden oluşmaktadır. Bu temaya ilişkin kategori ve kodlar Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6.

Uzaktan Yürütülen Psikolojik Hizmetlere İlişkin Görüşler

Yetersiz

Ağır travmatize olan bireylere yeterli destek sağlanamaması
Plansız, programsız
Faydalı ancak yetersiz
Yetersiz ve etkileşimden uzak
İkinci seçenek
Yüz yüze olması daha doğru

Gerekli

Acil durumlarda gerekli
Güçlü bir alternatif
Anlamlı ve gerekli
Yüz yüze destekler yetersiz

Kolaylaştırıcı

Hizmetlerimizi yürütmemizi kolaylaştırıyor
Kitlese ulaşılabilirliği sağlıyor
Fazla kişiye ulaşılabilmeyi sağlıyor

Faydalı

Olumlu yanları fazla
Olumlu ve etkili

Tablo 6'da Uzaktan Yürütülen Psikolojik Hizmetleri Değerlendirme teması 4 kategoriden oluşmaktadır. Bu kategoriler Yetersiz, Gerekli, Kolaylaştırıcı ve Faydalı olarak isimlendirilmiştir. "Uzaktan Yürütülen Psikolojik Hizmetleri Değerlendirme" temasında elde edilen kodlar bağlamında oluşturulan Yetersiz kategorisine ilişkin bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

"Fazla kişiye ulaşılabilmekte fakat kriz durumunu daha ağır atlatan bireylere yeterli destek sağlanamamaktadır." (K3, K, L, 28, PD).

"Genel anlamda afet, kriz ve travmalarda uzmanın afetzedenin fiilen yanında olmasının verdiği güven duygusu, duyguların ve beden dilinin karşılıklı olarak doğru anlaşılması ve sağlıklı geribildirim alınabilmesi gibi nedenlerle yüz yüze etkileşimin uzman açısından da danışan açısından da daha işlevsel olacağını düşünüyorum." (K13, E, L, 43, PD).

"Alt yapı ve teröpotik etkileri açısından yüz yüze olmasını tercih ederim." (K14, E, L, 39, PD).

"Bu durumlarda kullanılan çevrimiçi hizmetleri yetersiz ve etkileşimden uzak olarak değerlendiriyorum." (K15, E, L, 45, PD).

"Uzaktan ve çevrimiçi hizmetler faydalı olmakla birlikte bu sürecin mümkün olduğu kadar yüz yüze şeklinde de desteklenmesi gerektiğini düşünüyorum." (K17, K, L, 32, PD).

Katılımcıların bir kısmı uzaktan ve çevrimiçi yürütülen hizmetlerin yaşanan durumun kapsamı ve etki alanına bağlı olarak gerekli olabileceğini ifade etmektedir. Bu kategoriye ilişkin bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

"Uzaktan hizmetin, yüz yüze seçeneğinin mümkün olmadığı durumlarda ikinci seçenek olarak kullanılması gerektiğini düşünüyorum." (K13, E, L, 43, PD).

"Olması gereken bir uygulama olduğunu düşünüyorum. Yüz yüze destekler yetersiz kalabiliyor. Bana göre teknolojinin getirdiği her türlü gelişmeyi kullanarak bu gibi durumlarda yardımcı olmak gerekmektedir." (K20, K, YL, 26, PD).

"Psikolojik ilk yardım gibi acil ve gerekli durumlarda uzaktan destek vermek yerinde olacaktır. Bununla birlikte hayat normale dönmeye başladıkça verilmesi planlanan psikolojik hizmetlerin yüz yüze olması daha etkili bir destek kaynağı olacaktır." (K4, E, YL, 30, PD).

"Günümüzde teknolojinin de gelişmesi ile bu tür hizmetlerin uzaktan sunulmasını anlamlı ve gerekli buluyorum. Ancak bu tür hizmetlerin daha planlı ve programlı sunulmasını, temel ihtiyaçlar giderildikten sonra bu tür konuların gündeme gelmesinin daha yapıcı ve kalıcı etkiler bırakabileceğine inanıyorum. Aksi takdirde bu süreçte plansız ve amaçsız sunulan desteğin gereksiz emek kaybına yol açabileceği veya bu desteği sunan kişinin yardım etmekten ziyade kendi vicdanını rahatlatmak amacıyla bu gibi bir tercihinin olmuş olabileceğini düşünüyorum." (K9, K, D, 33, PD).

"Uzaktan ya da yüz yüze her türlü desteğin sunulmasını çok önemli ve kıymetli buluyorum. Destek sağlayıcılarının hepsinin travma mekanlarında bulunması söz konusu değil. Diğer yandan sürdürülebilir hizmetlerin sağlanması adına da uzaktan destek verilmesinin oldukça önemli ve gerekli olduğunu düşünüyorum." (K8, K, D, 29, PD).

Katılımcıların bir kısmı uzaktan ve çevrimiçi yürütülen hizmetlerin hızlı olmaya olanak sağlaması, daha büyük kitlelere daha kısa sürede ulaştırabilmesi gibi nedenlerle kolaylaştırıcı olduğunu ifade etmektedir. Bu kategoriye ilişkin bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

"Ulaşılabilirlik açısından ilk aşamada büyük kolaylık bence." (K1, E, YL, 28, PD).

"Afet, kriz ve travmalarda yerinde ve doğrudan psikolojik ilk yardım çalışmalarının yapılabilmesini önemli ve öncelikli görmekle birlikte; özellikle travma ve krizlerden ikincil düzeyde etkilenen kişilerle, yardım verenlerle, uzmanlarla birlikte yürütülecek çalışmalar düşünüldüğünde uzaktan yürütülecek süreçlerin de çok avantajlı ve işlevsel olduğunu düşünüyorum. Travma ve krizlerin ilk aşaması yani akut süreç sona erdiğinde de doğrudan etkilenen bireylere sunulacak hizmetlerin (psiko-soyal ve psikolojik danışma hizmetleri) uzaktan da işlevsel biçimde sunulabileceğini düşünüyorum." (K5, K, YL, 36, PD).

Katılımcıların da az bir kısmı ise uzaktan ve çevrimiçi yürütülen hizmetleri faydalı bulduğunu belirtmektedir. Bu kategoriye ilişkin bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

"Bahsi geçen durumların aciliyet gerektirmesi ve koordinasyonun hızla sağlanması gereken süreçler olması sebebi ile uzaktan yürütülen faaliyetinin fayda sağladığını düşünüyorum. Uzaktan yapılan çalışmalara artık birçok kişinin uyum sağlamış olması da bu sürece katkı sağlıyor." (K17, K, L, 32, PD).

"Sahada olan kısım ile birlikte hibrit olarak bu hizmetin olmasının kitlesel anlamda ulaşılabilirliği artırdığı için çok faydalı olduğunu düşünüyorum." (K2, K, L, 24, PD).

"Çevrimiçi seminerler yaparak özellikle ikincil travma yaşayan bireylere ulaşmanın çok yararlı olduğunu düşünüyorum. Bilmedikleri pek çok bilgiyi uzakta olsalar bile kolaylıkla öğrenebildiler." (K19, K, D, 36, PD).

Bu tema, araştırmaya katılan ruh sağlığı profesyonellerinin Kahramanmaraş merkezli depremlerde sundukları psikososyal desteklerin yanı sıra daha önce yürüttükleri uzaktan ve çevrimiçi ruh sağlığı hizmetlerini de göz önünde bulundurarak yaptıkları genel değerlendirmeye bağlı olarak oluşmuştur. Katılımcıların yarısı uzaktan ve çevrimiçi yürütülen ruh sağlığı hizmetlerini belirli yönleriyle yetersiz olarak değerlendirmektedir. Bununla birlikte kimi katılımcılar ise bu hizmetleri belirli koşullarda gerekli, kolaylaştırıcı ve faydalı olarak değerlendirmektedir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada, Kahramanmaraş merkezli yaşanan ve Türkiye'nin 11 ilini etkileyen büyük deprem felaketinde ruh sağlığı uzmanlarının uzaktan yürüttüğü psikososyal desteklere ilişkin algı ve görüşleri incelenmiştir. Araştırmaya 18 psikolojik danışman ve 2 psikolog olmak üzere toplam 20 ruh sağlığı profesyoneli katılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre ruh sağlığı profesyonellerinin uzaktan yürüttükleri

psikososyal destek hizmetlerine ilişkin algı ve görüşleri 5 tema altında toplanmıştır. Elde edilen ilk 4 tema doğrudan Kahramanmaraş merkezli depremlerde uzaktan yürütülen psikososyal desteklerle ilgiliyken beşinci ve son tema ruh sağlığı profesyonellerinin uzaktan yürütülen psikolojik hizmetlere ilişkin genel görüş ve algılarını yansıtmaktadır.

Birinci temaya ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde uzaktan ruh sağlığı hizmeti sunmanın, katkılarının yanı sıra yüz yüze yapılan hizmetlerle karşılaştırıldığında birtakım sınırlılıkları da beraberinde getirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazın incelendiğinde uzaktan yürütülen psikolojik hizmetlere ilişkin yapılan araştırmalarda benzer sonuçlar olduğu görülmektedir (Kiye, 2021; Kiye, 2022; Zeren, 2015). Buna göre uzaktan ya da çevrimiçi yürütülen psikolojik hizmetler bazı araştırmalarda etkili olarak değerlendirilirken (Cipolletta ve Damiano, 2018), diğer araştırmalarda olumlu yönlerinin yanı sıra eksik yönlerinin de olduğu belirtilmektedir (Eken, Koç & Esen, 2022; Erus & Zeren, 2020; Kiye, 2022; Zeren, 2014). Uzaktan ve çevrimiçi psikolojik hizmetler çağın getirileri ve insanların gereksinimleri doğrultusunda giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. Bununla birlikte mevcut araştırma ve alan yazında yer alan diğer araştırmalar bağlamında bu hizmetlerin avantajlarıyla birlikte birtakım dezavantajlarının olduğu belirtilebilir. Sözü edilen dezavantajlarla birlikte büyük kapsamlı afet, kriz, travmalarda yüz yüze gelmenin mümkün olmadığı anlarda bu hizmetlerin bir alternatiften fazlası durumuna geçtiği ve gereklilik halini aldığı söylenebilir. Bu çerçeveden ele alındığında uzaktan ve çevrimiçi psikoloji hizmetlerin daha uygulanabilir, kullanışlı, işlevsel ve kaliteli hale nasıl getirilebileceği konusuna odaklanmanın ruh sağlığı uzmanlarının mesleki bir ihtiyacı olmaya başladığı da düşünülmektedir.

İkinci tema olan Ulaşım Kanalları teması; Sesli Görüşme, Yazılı Görüşme, Çevrimiçi Çalışmalar olarak 3 kategoriden oluşmaktadır. Ruh sağlığı uzmanı ve danışanların aynı ortamda yüz yüze gelmelerinin mümkün olmadığı durumlarda ruh sağlığı hizmeti uzaktan verilebilmektedir. Bu süreçte çeşitli teknolojik araçlar kullanılabilir. Uzaktan ruh sağlığı hizmeti; sadece işitsel, sadece görsel ya da hem işitsel hem de görsel araçların bir arada kullanılmasını içerebilmektedir (Oktay, Merdan-Yıldız, Karaca-Dinç & Erden, 2021). Alan yazın incelendiğinde psikolojik hizmetlerin uzun süre önce hem çevrimiçi hem de çevrimdışı olarak yürütüldüğü görülmektedir (Maheu & Gordon, 2000; Mallen, Vogel, Rochlen & Day, 2005; Spagnoli, Bracken & Orso, 2014). Bu bağlamda Kahramanmaraş merkezli depremlerde olduğu gibi büyük çaplı krizlerde ve acil durumlarda ruh sağlığı profesyonellerinin senkron (çevrimiçi) ya da asenkron (çevrimdışı) olarak uzaktan ulaşım kanallarını kullandıkları, bu büyük felaket sürecinde kendi bilgi, beceri, yeterlilik ve olanakları kapsamında hizmetler sundukları belirlenmiştir. Bu süreçte uzamanlar hem birincil hem de ikincil travma yaşayan bireylere yönelik uzaktan çalışmalar yürütmüşlerdir. Araştırmalar, bireylerin teknolojik araçların gelişmesi, internet kullanımının yaygınlaşmasının yanı sıra salgın hastalık, psikolojik rahatsızlıklar vb. nedeniyle evden çıkamadıklarında ya da çevrelerinde ulaşılabilir ruh sağlığı uzmanları olmadığında da uzaktan psikolojik yardım hizmetlerine ulaştıklarını ve bu durumun giderek yaygınlaştığını göstermektedir (Damar, 2019; Özdemir & Barut, 2020). Afet, kriz ya da acil durumlar, danışanın durumundan kaynaklı nedenler ya da yaşanan bölgede ruh sağlığı uzmanı olmaması gibi durumlar olsun olmasın günümüzde teknolojinin pek çok alanda olduğu gibi bu alanda da kendini göstermesi kaçınılmazdır. Ön görülür bir biçimde esneklik, rahatlık, daha az maliyet vb. avantajlar içeren bu alternatifin varlığını göstermeye devam edeceği düşünülmektedir.

Üçüncü tema olan Olumlu Yönler teması; Olanak Sunma, Ekonomiklik/Kolaylık, Destek Verme Memnuniyeti/İhtiyacı kategorilerinden meydana gelmektedir. Katılımcıların hepsi özellikle böylesi kriz durumlarında uzaktan ve çevrimiçi hizmet yürütebilme olanağının olumlu olduğunu ya da olumlu yönlerinin daha fazla olduğunu belirtmektedir. Alan yazında yürütülen pek çok araştırmada uzaktan ve çevrimiçi psikolojik destek hizmetlerinin danışanlar üzerinde etkili olduğunu ve süreçte kolaylaştırıcı bir işleve sahip olduğunu göstermektedir (Bodur Atalay, 2022; Çetintulum Huyut, 2019; Glasheen, Shochet & Campbell, 2016; Kiye, 2021; Savaş & Harmanlı, 2010). Uzaktan ve çevrimiçi ruh sağlığı hizmetlerinin farklı

alanlarda ve farklı kullanım biçimleriyle giderek yaygınlaşmaya başladığı ve etkili olduğunun kanıtı dayalı çalışmalarla saptandığı anlaşılmaktadır.

Dördüncü tema olan Olumsuz Yönler teması; Sosyal-Duygusal Kısıtlılık, Zarar Verme, Teknik Problemler kategorilerinden oluşmaktadır. Alan yazın incelendiğinde bazı araştırmalara göre çevrimiçi psikolojik hizmetlerin belirli boyutlarıyla yetersiz ya da yürütülmesi güç durumlar yarattığı anlaşılmaktadır (Bastemur ve Bastemur, 2015; Kiye, 2022; Koçyiğit Özyiğit & Erkan Atik, 2021; Zeren, 2017). Bu konuda yaşanan temel zorlukların başında danışanla güven ilişkisi kurmak gelmektedir (Donat Bacıoğlu & Onat Kocabıyık, 2019). Psikolojik danışman ile danışan arasındaki ilişkinin çevrimiçi psikolojik danışmada derinleşmediği; hem fiziksel hem de duygusal uzaklık hissedildiği ortaya çıkmıştır (Lewis, Coursol & Wahl, 2003). Ayrıca uzaktan ve çevrimiçi yürütülen psikolojik yardım hizmetlerinde en fazla karşılaşılan sorunlardan bir diğeri dijital engeller ve teknolojik problemlerdir (Zeren, 2020). Bu problem, uzaktan ve çevrimiçi çalışmalarda beklenen ve tedbir alınması gereken bir konu olarak değerlendirilebilir. Nitekim teknolojik aygıtların, elektrik ve internet gibi bu hizmetleri yürütmek için gerekli bileşenlerin hepsi için bir alternatif yol belirlenebilir. Örneğin, internetin kesilmesi durumunda telefonda görüşmeye devam edilebilir. Bu tip aksaklıklarla karşılaşıldıktan sonra nasıl bir yol izlenebileceğinin ruh sağlığı profesyoneli ve danışan arasında önceden belirlenmesi bu sorunla etkili bir biçimde başa çıkılmasına katkı sağlayabilir.

Uzaktan Yürütülen Psikolojik Hizmetleri Değerlendirme teması; Yetersiz, Gerekli Kolaylaştırıcı, Faydalı kategorilerinden meydana gelmektedir. Alan yazına göre uzaktan ve çevrimiçi psikolojik hizmetler kimi zaman tercih edilebilen bir alternatifken kimi zaman zorunlu bir seçenek olmaktadır. Nitekim Kahramanmaraş merkezli büyük depremlerde de bu alternatifin bir zorunluluk halini aldığı ifade edilebilir. Bu bağlamda yürütülen hizmetler çoğunlukla gerekli ve faydalı ancak yer yer yetersiz olarak değerlendirilmiştir. Araştırmalar yüz yüze ve çevrimiçi psikolojik hizmetler arasında herhangi bir fark olmadığı ve uzmanların bu süreçlerden memnuniyet duyduğunu göstermektedir (Cipolletta ve Damiano, 2018; Cook ve Doyle, 2002; Zeren, 2014). Uzaktan ve çevrimiçi psikolojik hizmetlerin ulaşılabilir, daha az maliyetli, erişilebilir ve esnek olması yüz yüze psikolojik danışmaya göre sahip olduğu avantajlardır (Eken, Koç & Esen, 2022; Donat Bacıoğlu & Onat Kocabıyık, 2019; Mishna, Bogo & Sawyer, 2015; Teh, Hechanova, Garabiles & Alianan 2014). Uzaktan psikolojik danışma, kişisel konfor alanında kalmayı sağlaması nedeniyle kolaylaştırıcı olmaktadır. Buna göre mekân ayarlamak zorunda kalınmaması ve bunun için zaman, enerji ve para harcanmaması önemli kazançlardır (Koçyiğit Özyiğit & Erkan Atik, 2021).

Sonuç olarak mevcut araştırmada Kahramanmaraş merkezli iki büyük deprem sonrasında uzaktan sunulan psikososyal destek hizmetlerinin son derece gerekli hatta zaruri ve ilk adım olarak oldukça işlevsel olduğu bulunmuştur. Bu hizmetlerin, uzmanların ihtiyaç sahibi bireylere ulaşmasında oldukça kolaylaştırıcı olmakla birlikte birtakım sınırlılıkları olduğu saptanmıştır. Uzmanların bu süreçte sesli, yazılı ve çevrimiçi pek çok yol, yöntem ve araç kullandıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların tamamı tarafından uzaktan yürütülen bu hizmetlerin, olumlu yönlerinin olumsuz yönlerinden çok daha fazla olduğunun ifade edildiği bulunmuştur. O zorlu süreçte bu hizmetlerin olanak sağlaması, ekonomik ve kolay olması, uzmanların da destek sunabilmesine imkân vermesi en önemli olumlu yönler olarak saptanmıştır. Ancak bu hizmetleri yürütülmesinin sosyal ve fiziksel kısıtlılıklarının olması, danışanlara zarar verme ihtimalinin bulunması ve teknik sorunlar nedeniyle sürecin kesilmesi gibi olumsuz yönlerinin olduğu tespit edilmiştir. Son olarak bu hizmetleri sunan uzmanların uzaktan psikolojik destek hizmetleri yürütmeye ilişkin gerekli, kolaylaştırıcı, faydalı ancak farklı alanlarda yetersizliklerinin bulunduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir. Bütün bu bulgular ışığında bu hizmetlerin çağımızın gereği olarak yaşamımızda gittikçe daha fazla yer alacağı öngörülebilir bir gerçektir. Bu kapsamda uzaktan ve çevrimiçi psikolojik hizmetlerin geliştirilmesine ilişkin adımların atılması gerektiği düşünülmektedir. Özellikle pandemi ve deprem gibi geniş kapsamlı felaketlerde hem Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın hem de Millî Eğitim Bakanlığı ile YÖK'e bağlı bütün eğitim kurumlarının bu hizmetlerin geliştirilmesine ilişkin çalışmalar planlaması, uzman kadrolar oluşturulması ve güncel duruma ayak uyduracak nitelikte değişim ve düzenlemeler yapması gerektiği düşünülmekte ve önerilmektedir. Ayrıca herhangi bir afet durumunda birinci sırada sorumlu olan AFAD'ın da bu durumlarda çevrimiçi ve uzaktan hizmetler yürütmesine ilişkin yasal

dayanaklarla, yetişmiş uzman kadrolara sahip olması başka bir öneri olarak belirtilebilir. Bu çalışmalar çerçevesinde AFAD'ın bölgelerde veya illerde afetler sonrası uzaktan psikososyal destekler sunabilmesine ilişkin öncü gruplar, takımlar vb. kurması önerilebilir. Nitekim bu depremlerde de görüldüğü üzere AFAD'ın bütün hizmet alanlarında koordinatör olarak çalışmaktadır.

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bunlardan ilki veri toplama yöntemi olarak, görüşme yerine, yazılı veri toplanmasıdır. Her ne kadar toplanan yazılı veriler anlamlı bulgular sağlasa da sözlü veri toplanmasıyla daha detaylı ve zengin bir veri seti elde edilebilirdi. Bir diğer sınırlılık uygun ve amaçlı örnekleme yöntemleri kullanıldığı için uzaktan psikososyal hizmetler sunan gruplardan sadece psikolojik danışman ve psikologlara ulaşılmış olmasıdır. Nitekim psikiyatristler, sosyal hizmet uzmanları ile diğer uzmanların da yer alacağı daha geniş kapsamlı bir araştırmanın kurgulanması daha zengin bulgulara ulaşılmasını sağlayabilir.

Kaynakça / Reference

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) (2023). Erişim Adresi: <https://www.afad.gov.tr/kahramanmaras-pazarcikta-meydana-gelen-deprem-hk-basin-bulteni5>
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Bastemur, S. ve Bastemur, E. (2015). Technology based counseling: Perspectives of Turkish Counselors. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 176, 431-438
- Bodur Atalay, G. (2022). Çevrimiçi sanatla grup terapisinin üniversite öğrencilerinin kişisel ve duygusal farkındalıkları üzerine etkileri: Nitel bir çalışma. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 9 (3), 559-587. <https://10.31682/ayna.978581>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (26. baskı). Pegem Akademi.
- Cipolletta, S.& Damiano, M. (2018). Online counseling: An exploratory survey of Italian psychologists' attitude towards new ways of interaction. *Psychotherapy Research*, 28 (6). 909- 924. <https://doi.org/10.1080/10503307.2016.1259533>
- Cook. E. ve Doyle, C. (2004). Working alliance in online therapy as compared to face-to-face therapy: Preliminary results. *CyberPsychology and Behavior*, 5 (2). <https://doi.org/10.1089/109493102753770480>
- Creswell, J.W. (2009). *Research design: qualitative, quantitative and mixed methods approaches* (3th Edition). Los Angeles: Sage Publications.
- Creswell, J. W. (2017). *Eğitim Araştırmaları. Nitel ve nicel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi*. (Ed. Halil Ekşi, Çev.). İstanbul: EDAM Yayınları.
- Çamaş, G., & Anayurt, A. (2022). Travma Mağdurlarına Yönelik Grup Müdahaleleri. *Current Approaches in Psychiatry*. 14(2), 143-151.
- Çetintulum Huyut, B. (2019). Anksiyete bozukluklarının tedavisinde internet tabanlı bilişsel davranışçı terapi uygulamaları. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3(6), 251-263.
- Çiller, A., Köskün, T., Akca, A. Y. E. (2022). Post Traumatic Stress Disorder and Behavioral Therapy Intervention Techniques Used in Treatment. *Current Approaches in Psychiatry*. 14(4), 499-509.
- Damar, E. (2019). Çevrimiçi psikolojik danışmaya yönelik danışmanların görüşleri. [Yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Demircioğlu, M., Şeker, Z. & Aker, A. T. (2019). Psikolojik ilk yardım: Amaçları, uygulanışı, hassas gruplar ve uyulması gereken etik kurallar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 11(3), 351-362.
- Donat Bacioğlu, S., & Onat Kocabıyık, O. (2019). Counseling trainees' views towards usage of online counseling in psychological services. *European Journal of Education Studies*, 5(12), 46-60.
- Eken, E., Koç, İ., & Esen, E. (2022). Psikolojik danışman adaylarının çevrimiçi psikolojik danışma deneyimlerine ilişkin görüşleri: Bir durum çalışması. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 16(40), 74-104.
- Erdur Baker, Ö., Doğan, T., Aksöz Efe, İ., Sancak Aydın G. (2014). *Psikolojik ilk yardım: Saha çalışanları için rehber*. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği. Ankara
- Erus, S. M. ve Zeren, Ş. G. (2020). Danışan ve psikolojik danışmanın penceresinden terapötik işbirliği: çevrimiçi, yüz yüze ve plasebo gruplarının karşılaştırılması. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 81, 139-152.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (8th Ed.). McGraw-Hill.
- Glasheen, K. J., Shochet, I., & Campbell, M. A. (2016). Online counselling in secondary schools: Would students seek help in this medium? *British Journal of Guidance and Counselling*, 44(1), 108-122. <https://doi.org/full/10.1080/03069885.2015.1017805>
- Housley, J. & Beutler, L. E. (2007). *Treating victims of mass disaster and terrorism*. Hogrefe & Huber Publishers.

- Kiye, S. (2021, Haziran 2-4). Dijitalleşme sürecinde çevrimiçi psikolojik danışma. [Çevrimiçi Sözlü Sunum]Sosyal Bilimlerde Dijital Dönüşüm Konferansı, Beykent Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Kiye, S. (2022). Kovid-19 pandemisi sürecinde psikolojik danışmanların çevrimiçi çalışma deneyimleri: Metaforik bir analiz. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, SPECIAL ISSUE OF PANDEMIC AND DISTANCE EDUCATION*, 21-42. <https://doi.org/10.51460/baebd.1065274>
- Koçyiğit Özyiğit, M. & Erkan Atik, Z. (2021). Covid-19 sürecinde psikolojik danışma ve süpervizyon: # evdekal deneyimi. *Başkent University Journal of Education*, 8(1), 253–274.
- Lewis, J., Coursol, D., & Wahl, K. H. (2003). Researching the cybercounseling process: A study of the client and counselor experience. *Cybercounseling and Cyberlearning: AnEncore*, 307–325.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (2013). *The Constructivist Credo*. California: Left CoastPress.
- Maheu, M. M. ve Gordon, B. L. (2000). Counseling and therapy on the Internet. *Professional Psychology: Research and Practice*, 31, 484–4890
- Mallen, M. J., Vogel, D. L., Rochlen, A. B., & Day, S. X. (2005). Online counseling: Reviewing the literature from a counseling psychology framework. *The Counseling Psychologist*, 33, 819–871.
- Mishna, F., Bogo, M., & Sawyer, J. L. (2015). Cyber counseling: Illuminating benefits and challenges. *Clinical Social Work Journal*, 43(2), 169-178.
- Oktay, S., Merdan-Yıldız, E. D., Karaca-Dinç, P. ve Erden G. (2021). Çevrimiçi psikoterapi yöntemlerinin farklı gruplar (yetişkin, çocuk, ergen ve aile) temelinde incelenmesi. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 5(3), 304-322.
- Özdemir, B.M., Barut, Y. (2020). Postmodern Perspective in Psychological Counselling Practices: Online Psychological Counselling. *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 2(3), 192-99.
- Poyrazlı, S. ve Can, A. (2020). Çevrimiçi psikolojik danışma: Etik kuralları, Covid-19 süreci ve öneriler. *Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 3(1), 59-83.
- Ramazan, M. & Arslan-Tomas, s. (2017). *Afetlerde psikososyal müdahaleler*. içinde (Editörler Erdur Baker, Ö., Doğan T). Afetler, Krizler, Travmalar ve Psikolojik Yardım. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği. Ankara.
- Savaş, A. C. ve Harmancı, Z. (2010). Okullarda rehberlik hizmetlerinin internet üzerinden yürütülmesine ilişkin veli, öğrenci ve psikolojik danışmanların görüşlerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 147-158.
- Spagnolli, A., Bracken, C. C., & Orso, V. (2014). The role played by the concept of presence in validating the efficacy of a cybertherapy treatment: A literature review. *Virtual Reality*, 18(1), 13-36.
- Teh, L. A., Hechanova, M. R. M., Garabiles, M. R., & Alianan, A. S. (2014). Attitudes of psychology graduate students toward face-to-face and online counseling. *Philippine Journal of Psychology*, 47(2), 65–97.
- Türkçapar, H. (2023, Şubat 10). Travmada erken psikolojik müdahaleler: Ne yapmalı? Ne yapmamalı? [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=Tfu7QCbIApU>
- Psikolojik ilk yardım: Saha çalışanları için rehber. içinde (Editörler Erdur Baker, Ö., Doğan T). Afetler, Krizler, Travmalar ve Psikolojik Yardım. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği. Ankara.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. New Delhi: SAGE Publications.
- World Health Organization (WHO). (2011). *Psychological First Aid: Guide for Field Workers*. Geneva, World Health Organization.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zeren, Ş. G. (2014). Information and communication technology in education of psychological counselors in training. *International Online Journal of Educational Sciences*, 6(2), 494- 509.
- Zeren, Ş. G. (2015). Face to face and online counseling: Client problems and satisfaction. *Eğitim ve Bilim*, 40 (182), 127-141. <https://doi.org/10.15390/EB.2015.4696>.

- Zeren, Ş. G. (2017). Therapeutic alliance in face-to-face and online counseling: Opinions of counselor candidates. Yüz yüze ve çevrimiçi psikolojik danışmada terapötik işbirliği: Psikolojik danışman adaylarının görüşleri. *Journal of Human Sciences*, 14(3), 2278-2307.
- Zeren, Ş. G. (2020). *Psikolojik danışmada yeni açılımlar ve çevrimiçi psikolojik danışmaya giriş*. Ş. G. Zeren (Ed.), Psikolojik danışmada yeni açılımlar ve çevrimiçi psikolojik danışma uygulayıcılar için el kitabıçinde (s.2-29). Ankara: Pegem Akademi.

EXTENDED ABSTRACT

1. INTRODUCTION

Disasters, crises and traumas are challenging life experiences that require individuals to receive support. During such experiences, it is crucial to determine individuals' locations, feelings, and needs, it is extremely important to determine where individuals are, how they feel and what they need. Psycho-social intervention is deemed necessary in situations that arise suddenly and necessitate multidimensional support. Psycho-social interventions primarily include meeting the basic security needs of the individual, in other words, meeting the most basic vital needs such as shelter, dressing, eating, drinking, cleaning, heating, etc. Ensuring these basic needs are met—guaranteeing the individual's life safety, protection from health risks, and a sense of security—are identified as the most critical protective and preventive measures at the onset of the intervention. Turkey experienced two unforgettable earthquake disasters on February 6, 2023 at 04:17 and 13:24, with Kahramanmaraş as the epicenter (Disaster and Emergency Management Presidency [AFAD], 2023). As a matter of fact, it can be asserted that thousands of individuals who can provide psycho-social intervention are needed for these earthquake disasters centered in Kahramanmaraş, which directly and greatly affected millions of people in eleven provinces across the Southeastern and Mediterranean regions of Turkey (Kahramanmaraş, Malatya, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Adıyaman, Hatay, Adana, Osmaniye, Kilis, Elazığ). Today, Psycho-social support, like other psychological services, is spread over time and can be carried out face-to-face or remotely depending on the occurrence of the disaster, crisis, or trauma. It can be argued that providing psycho-social services remotely after a disaster of such magnitude, affecting millions, is a necessity rather than merely an alternative.. It is thought that the results to be obtained by examining the supports carried out in this framework and describing the forms, contents, effectiveness, etc. of the support provided in this context can be guiding for future intervention processes. In this context, the aim of this study is to examine and describe the perceptions of mental health professionals regarding the psycho-social support provided remotely by mental health professionals during the two major earthquake disasters centered in Kahramanmaraş and directly affecting eleven provinces of Turkey on 06.02.2023.

2. METHOD

The research was designed as a case study, which is one of the qualitative approaches. The study group of the research consists of mental health professionals who carried out remote psycho-social support in two major earthquake disasters centered in Kahramanmaraş. Purposive sampling method was used to determine the research group. In the formation of the study group, the condition of being a mental health professional who conducted remote psycho-social interventions after two major earthquake disasters was determined and the experts who met this condition constituted the research group. It is seen that 70% of the participants are female, 45% are between the ages of 31-40, 35% reside in Amasya, 30% in Ankara, 90% are psychological counselors, 40% have a bachelor's degree, 40% have a master's degree and 20% have a doctorate, and 60% are married. Semi-structured Interview Form and Demographic Information Form were used to collect the data. Remote data collection methods were used to collect the data. Accordingly, the interview forms were collected in writing via the e-mails of the participants. Descriptive analysis method was used to analyze the data. While presenting the findings, information about the participant is given in parentheses next to the participant statements. This information shows the number, gender, education level and age of the participant respectively. For example, (P1, M, Y, 28) shows that the participant is the first participant, male, has a master's degree and is 28 years old.

3. FINDINGS AND DISCUSSION

As a result of descriptive analysis, 5 themes were identified. These themes were named as follows: (1) The experience of remote psycho-social support offered in Kahramanmaraş-centered earthquakes, (2) Transportation channels, (3) Positive aspects, (4) Negative aspects, and (5) Evaluation of remote psychological services. Most participants were found to have positive...had positive perceptions and opinions about the remote psycho-social support experience they provided during the Kahramanmaraş earthquake. The triage category shows that the psycho-social intervention contributed to the categorization of the first needs of the earthquake survivors and the interventions to be carried out, albeit remotely. Accordingly, it is understood that the participants tried to meet the safety needs of earthquake survivors through these first interviews and tried to carry out studies to determine their needs. In the category of Providing Opportunities/Facilitation, almost all participants expressed their opinions. Accordingly, the majority of the participants stated that remotely conducted psycho-social services create opportunities for themselves and the clients and facilitate intervention in the process. In the limitations category, it was determined that some of the participants experienced or perceived limitations regarding their services.

Regarding the second theme, which is Transportation Channels, " In this theme, the codes and categories formed based on the participants' views on the methods they used for remote psycho-social services after the major earthquakes centered in Kahramanmaraş are shown in the table, explained and interpreted. The theme named as transportation channels consists of categories named Voice Call, Written Call and Online Studies. It was found that the participants mostly made phone calls, social media messaging, online seminars and information studies. According to the findings obtained from the analysis, it was understood that the studies carried out for individuals with primary and secondary trauma were carried out by using voice, written or online environments. Regarding the third theme, which is Positive Aspects, In this theme, the codes and categories formed based on the participants' views on the positive aspects of the distance psycho-social services they carried out after the major earthquakes centered in Kahramanmaraş were explained. This theme consists of the categories of Providing Opportunity, Affordability / Convenience and Satisfaction / Need for Support. It is understood that the theme of Positive Aspects consists of 3 categories. Accordingly, it is understood that most of the participants believe that distance services provide great opportunities, are economical, provide convenience and fulfill their need for support. The category of satisfaction/need to be able to provide support was formed based on the opinions of some of the participants that although they were far away, they had an intense desire and need for help and that they were very satisfied with being able to meet this need for help. As a matter of fact, these experts were unable to go to the field due to compelling reasons such as health problems, etc., but stated that they would like to help individuals in the earthquake zone. It was concluded that providing online services contributed to the well-being of the experts in this respect.

Regarding the fourth theme, which is Negative Aspect The negative aspects theme consists of the categories of social-emotional-physical limitations, harm and technical problems. Findings related to the theme of "Evaluation of Psychological Services Conducted at a Distance" The theme of evaluation of distance psychological services was formed based on the participants' perceptions and opinions about distance psychological services in general. This theme consists of inadequate, necessary, facilitative and useful categories. The findings were discussed within the framework of the literature.

ARAŞTIRMANIN ETİK İZİNİ

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması gerektiği belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Muş Alparslan Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Etik değerlendirme kararının tarihi:18.05.2023

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası:93266/5/49

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Araştırmacının mevcut araştırmaya katkısı %100'dür.

Yazar 1: Araştırmanın tasarlanması, yöntemin belirlenmesi, danışmanlık, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, veri analizi, raporlaştırma 1. yazar tarafından yapılmıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden bağlantı ya da çıkar çatışması yoktur.